

15.11.2023

Yhteenveto työelämätoimikuntien tilannetiedosta vuodelta 2022

Työelämätoimikunnat osallistuvat näyttöjen toteutuksen ja osaamisen arvioinnin laadun varmistamiseen sekä ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteen, tutkintojen ja niiden perusteiden kehittämiseen. Lisäksi ne käsittelevät tutkintokoulutuksessa opiskelijan osaamisen arviointia koskevia oikaisupyynnöitä.

Yhteenveto perustuu työelämätoimikuntien tilannetietoihin, joiden pohjana toimikunnat käyttivät tietopohjana valtakunnallista seuranta-, palaute- ja arviointitietoa vuodelta 2022. Valtakunnallista tietoa on täydennetty toimikuntien omilla havainnoilla muun muassa vierailukäynneiltä ja oikaisupyynnöistä.

Työelämätoimikuntia on 37 kuluvalle toimikaudella (1.1.2021-31.12.2023). Työelämätoimikunnat laativat joka toinen vuosi tilannetietoja laajemmat työelämätoimikuntien tilannekuvat. Edellisen kerran vastaavat toimikuntakohtaiset tilannekuvat ja niiden yhteenveto on julkaistu vuosilta 2020–2021¹.

1. Tutkintojen järjestäminen ja tutkinnon osien suorittaminen

Koulutuksen järjestäminen on useiden työelämätoimikuntien havaintojen mukaan keskittynyt joillekin koulutuksen järjestäjille. Pääosin tilanne ei ole aiheuttanut huolta, sillä koulutuksia on usein saatavissa eri puolilla maata. Esiin on kuitenkin nostettu kysymykset siitä, mitä vaikutuksia vahvalla keskittymisellä on tutkintojen laatuun, alueelliseen saatavuuteen ja huoltovarmuuden ylläpitämiseen. Lisäksi on esitetty tarve varmistaa, että koulutuksen järjestäjillä on tarvittavat resurssit ja osaaminen, kun koulutuksia aletaan taas järjestää.

Joissain tutkinnoissa koko tutkintojen suorittajien määrä on ollut laskussa ja tutkinnon osien suorittajien kasvussa, joissain päinvastoin. Pääasiassa opiskelun tavoitteena on kuitenkin ollut koko tutkinnon suorittaminen. Osa toimikunnista on avannut yksittäisten tutkinnon osien vetovoiman taustoja suhteessa työelämän tarpeisiin. Tutkinnon osien suoritustasoon vaikuttaa mm. pätevyysvaatimukset ja joissain tutkinnoissa suoritustasoon on vaikuttanut myös TE-hallinnon koulutusten tilaukset.

2. Osaamisen arviointi

2.1. Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmat

Toimikuntien havaintojen mukaan osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmissa on edelleen suuria eroja. Parhaimmillaan toteuttamissuunnitelman kuvattiin toimivan osana koulutuksen järjestäjän laadunhallintajärjestämää ja tutkintokohtaisten suunnitelmien sisältöjen todettiin näkyvän arjen käytännön työssä, jolloin sisältö vastaa hyvin myös toimintaa.

¹ <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/tyoelamatoimikuntien-tilannekuvat-osaamisen-arvioinnin-toteuttamissuunnitelmat-ovat>

Useat työelämätoimikunnat kiinnittivät kuitenkin huomiota osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmien kehittämistarpeisiin. Suunnitelmien puutteet liittyvät tutkintokohtaisuuteen. Kehittämisen kohteet liittyivät usein siihen, että suunnitelmat on laadittu koulutuksen järjestäjän tasolla ja tutkintokohtaisuus tulisi huomioida paremmin tai suunnitelmat eivät ole ajantasaisia. Osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelma ei tällöin toimi arjen työvälineenä. Jos suunnitelmasta ei löydy perusteita oppilaitosnäytöille, se voi johtaa siihen, että toimitaan lainvastaisesti.

2.2. Arvioijat

Vuoden 2022 työelämätoimikuntien tilannetietojen perusteella kaksikantaisuus ei edelleenkään toteudu täysimääräisesti ammatillisen koulutuksen lain hengen mukaisesti. Useissa tutkinnoissa on tapahtunut selkeä muutos parempaan edelliseen vuoteen nähden, mutta havaintoa ei voi yleistää. Työelämän arvioija puuttuu usein etenkin oppilaitoksissa toteutetuissa perustutkinnon näytöissä ja arvioinnin suorittaa kaksi opettajaa, usein myös vain yksi opettaja. Toimikunnissa on kiinnitetty huomiota siihen, että työelämän edustajan tulisi olla mukana myös oppilaitoksessa tehtävissä näytöissä. Kaksikantaisuuden toteutumisen esteinä mainittiin yksittäisissä tilannekuviissa kustannukset, eli ulkopuolista arvioijaa ei saa ilman palkkioita tai kulukorvaukset ovat suuria. Perusteena esitettiin myös, että kaikilla paikkakunnilla ei välttämättä löydy ammattitaitoista arvioijaa työelämästä.

2.3. Näyttöympäristöt

Valtakunnallisen seurantatiedon mukaan näyttöjä järjestetään edelleen erityisesti perustutkintojen osalta vielä paljon oppilaitoksissa. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen näytöt järjestetään huomattavasti useammin työpaikoilla. Näyttöjen suorituspaikoissa on merkittäviä tutkintokohtaisia, mutta myös koulutuksen järjestäjäkohtaisia eroja: samassa tutkinnossa osa järjestäjistä on toteuttanut näytöt lain velvoittamalla tavalla työpaikalla ja toisaalla taas kaikki näytöt on toteutettu oppilaitoksessa.

”Ei tietoa” suorituspaikasta -osuus on edelleen vähentynyt hieman edellisistä vuosista. Silti vielä vedotaan järjestelmien tiedonsiirtoon liittyviin haasteisiin, kirjaamisongelmiin ja kirjaamisen tapoihin eli koulutuksen järjestäjän puutteellisiin ohjeistuksiin. Esiin nostettiin tarve selkeyttää koulutuksen järjestäjien taholta ohjeistusta näyttöjen suorituspaikan kirjaamisesta.

Oppilaitosnäytöt

Oppilaitosnäyttöjen perustelut ovat jaettavissa opiskelijoista, työpaikkojen tai työelämän odotusten, resursseista ja tutkinnon perusteista johtuviin syihin, ollen joskus limittäisiä.

Opiskelijoihin liittyvät syyt oppilaitosnäyttöihin liittyvät usein alaikäisyyteen. Tähän linkittyy muutamissa perusteluissa ajokortittomuus, jolloin opiskelija ei pääse työpaikalle. Useampi toimikunta nosti esiin havaintona oppilaitosnäytöissä yhtenä perusteena opiskelijan erityisen tuen päätöksen. Työturvallisuuden varmistaminen esiintyi myös usein perusteluna. Erityisesti alle 18-vuotiaiden en anneta suorittaa vaarallisia töitä työpaikalla. Opiskelijalähtöisinä perusteluina esitettyyn toisaalta myös opiskelevat yrittäjät, jotka työskentelevät kotoa käsin tai opiskelijat, jotka ovat vasta perustamassa yritystä.

Oppilaitosnäyttöjen taustalla on useimmiten työpaikkaan liittyviä tekijöitä, ja erityisesti sopivien tai erikoistuneiden työpaikkojen puute. Työpaikan työtehtävät voivat olla soveltumattomia

tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksiin nähden, työpaikalla ei esimerkiksi ole oikeaa laitekantaa tai koneita tai työtehtävät ovat liian yksipuolisia laaja-alaisille näytöille, jolloin näyttö toteutuisi vain osittain. Myös esimerkiksi työpaikan työaikamalli ja työelämän resurssipuutteet mainittiin. Oppilaitoksella voi olla näyttöihin sopivia asiakaskohteiden tilaustöitä, joita hyödynnetään näytöissä.

Osassa perusteluista vedottiin tutkinnon perusteisiin, jolloin sen lisäksi, ettei soveltuvia työpaikkoja löydy osaamisvaatimusten kannalta, on nostettu esiin, että tutkinnon osat ovat niin laajoja, ettei kaikkea niissä vaadittavaa osaamista pysty osoittamaan työpaikalla. Perustutkinnossa on joidenkin perusteluiden mukaan myös osa-alueita, joissa vaadittava osaaminen on pystyttävä todentamaan ennen tehtävissä toimimista. Usein perusteissa ei tule esiin, onko joku edellä mainittu syy perusteena sille, että näyttö on annettu pelkästään oppilaitoksessa vai onko näyttö annettu pääosin työpaikalla ja osin oppilaitoksessa. Näyttöä on mahdollista täydentää oppilaitoksen oppimisympäristössä tai muulla tavoin.

Useampi työelämätoimikunta korosti, ettei perustelut oppilaitosnäytöille ole aina riittäviä ja opiskelijoille tulisi mahdollistaa näytöt työelämässä. Esimerkiksi liikenneturvallisuuden vaarantumisperustelua on käytetty, vaikka näytön suorittajalla on jo tutkinnon osan sisältämän ajoneuvoluokan ajo-oikeus. Käytännössä oppilaitosnäyttöjen taustalla olevia syitä olisi analysoitava tarkemmin ja miettiä ratkaisuja yhdessä työelämän kanssa.

Oppilaitosnäyttöjä ei ole aina nähty ongelmallisina: Muutama työelämätoimikunta totesi erikseen, ettei oppilaitosympäristössä annetut näytöt ole aina ongelmia, jos näytöt olisivat käytännössä mahdottomia toteuttaa työelämässä, tai näyttöympäristöt ovat todellista työelämää vastaavat ja toteutustapa on työelämän toiveiden mukainen.

2.4. Oikaisupyynnöt

Oikaisupyynnöt tulee verrattain harvoin. Noin neljännes toimikunnista kuvasi oikaisupyyntöjen käsittelyä. Joissain tapauksissa oli selkeät perustelut todeta, ettei koulutuksen järjestäjän toiminnassa ollut puutteita. Useammin raportoitiin kehittämisen tarpeita arvioinnin tarkistamis- ja oikaisuprosesseissa ja dokumentoinnissa. Oikaisujen vuoksi on määrätty uusia arviointeja ja/tai uudet arvioijat. Lisäksi on kiinnitetty huomiota virheisiin oikaisuprosessissa; aikarajan ylityksiin, tarkistamisvaiheen ohittamiseen ennen oikaisupyyntöjen lähettämistä toimikuntaan. Opiskelijalle on myös ollut epäselvää, että arvosanaa voi korottaa. Toimikunnat nostavat esiin sekä prosessin hallinnan että arvioinnin dokumentoinnin tärkeyden sekä tiedotuksen ja tiedonkulun koulutuksen järjestäjän ja opiskelijan, mikä voi johtaa väärinkäsityksiin ja epäselvyyksiin.

3. Työelämävastaavuus ja tutkinnon perusteiden kehittyminen

Työelämältä saatu palaute on pääosin ollut hyvällä tasolla. Useat toimikunnat ovat kuitenkin kiinnittäneet huomiota koulutuksen järjestäjäkohtaisiin eroihin. Osa-alueittain heikommat arviot on saatu väittämistä koskien sitä, miten oppilaitos ennakoii työpaikan osaamisen kehittämistarpeita, miten oppilaitos hyödyntää saamaansa palautetta työelämästä ja miten oppilaitos tiedottaa yhteistyön mahdollisuuksista. Työelämäpalautteiden ja muiden laadunvarmistuksiin liittyvien analyysien perusteella on joissain toimikunnissa myös korostettu, ettei koulutuksen järjestäjien työelämäyhteistyö ole riittävää.

Työelämätoimikunnat toivat esiin kehittämiskohteita tutkinnon perusteisiin. Opetushallituksen ko. tutkinnoista vastaava asiantuntija käy ko. työelämätoimikunnan kanssa kehittämiskohteet läpi ja arvioi mahdollisten toimenpiteiden toteuttamismahdollisuudet ja aikataulun.

4. Muita huomioita

4.1. Yhteiset tutkinnon osat

Suuri osa yhteisiä tutkinnon osia käsittelevistä huomioista liittyi siihen, ettei niiden integrointi ammatillisiin tutkinnon osiin toteudu työelämässä. Tosin muutama työelämätoimikunta nosti integroinnin esiin erityisenä vahvuutena. Pääosin yhteisten tutkinnon osien integrointia ammatillisiin tutkinnon osiin pitäisi edelleen kehittää ja lisätä. Usein viestinä on, että yto-opinnot on eriytetty kokonaan ammatillista opinnoista, jolloin aitoa yhdessä tekemistä ei synny. Vastaavasti osassa oppilaitoksia erityisesti viestintä ja vuorovaikutustaidot on tuotu oleelliseksi osaksi alan ammattitaitoa. Integrointi edellyttäisi opettajien yhteistyötä ja sitoutumista.

4.2. Henkilökohtaistaminen

Suuri osa työelämätoimikunnista oli kiinnittänyt huomiota henkilökohtaistamiseen. Opiskelijapalautteiden perusteella tilanne on useiden tutkintojen osalta pääosin hyvä, mutta huomiota on kiinnitetty myös koulutuksen järjestäjäkohtaisiin eroihin. Erilaiset käytännöt voivat asettaa opiskelijat hyvin eriarvoiseen asemaan. Kehittämisen kohteena on nostettu havainnot tilanteista, joissa henkilökohtaistaminen tehdään pääosin opintojen alussa, eikä siihen palata siten, että henkilökohtaistaminen olisi työkaluna opiskelun suunnittelussa. Kehittämissuunnitelmia on tehty joidenkin havaintojen mukaan ryhmäkohtaisesti. Mahdollisuus toteuttaa henkilökohtaisia valintoja vaihtelee koulutuksen tarjonnan ja alueellisen työelämän tarpeen mukaisesti. Tarjontaa ja valintoja on joidenkin havaintojen mukaan myös pyritty ohjaamaan suuntaan, joka vastaa alueellista työelämän edellyttämää osaamistarvetta. Tutkinnon perusteprosessin osalta nostettiin esiin havainto siitä, että perusteiden kehittyminen joustavampaan suuntaan on osaltaan mahdollistanut henkilökohtaistamisen toteutumisen.